

יש דיין

יוזמה התקפית, עיצוב דמות המפקד בצה"ל ותרגילי הונאה מחוכמים מול האמריקנים: ד"ר איתן שמיר חקר את התפיסה האסטרטגית של גדול הגנרלים הישראלים בכל הזמנים, משה דיין, ומצא בה את התשתית למחשבת הביטחון הישראלי. בספר חדש הוא מסביר את דרכו של האיש חד העין למעמד המשפיע הזה, ואת השגיאה הגדולה שעשה המצביא המהולל כשביטא את תחושותיו הקשות במלחמת יום כיפור

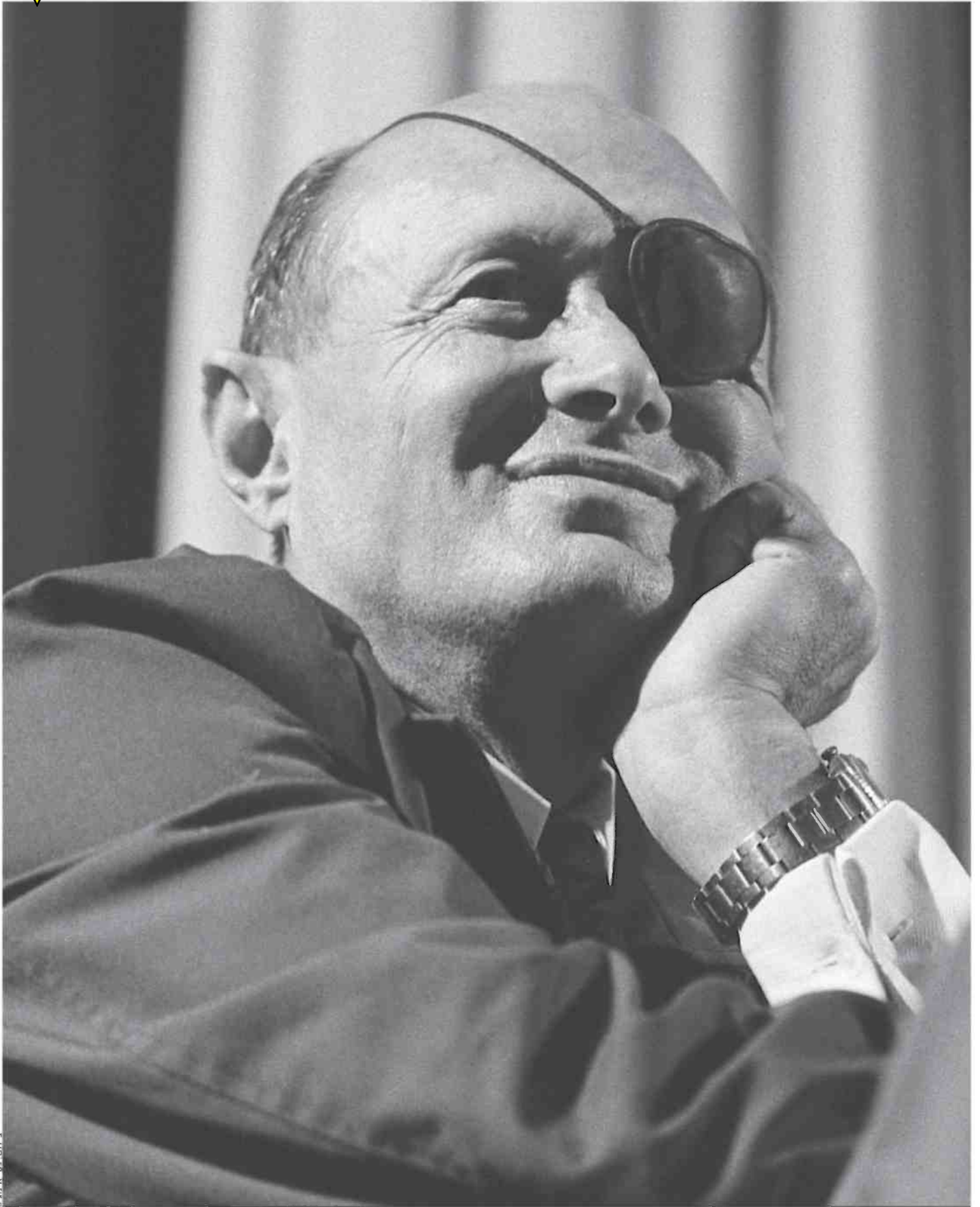
הוֹדִיָה כְּרִישׁ חוּזוֹנִי

מצביא ישראל

ספר חדש על משה דיין סוקר את חיי הגנרל השנוי במחלוקת ומחשבתו הטקטית, שעיצבה את ביטחון המדינה
← הודיה כריש-חוזוני

הטעות ששינתה לעד את דמותו של משה דיין
← הודיה כריש-חוזוני, 12

צילום: נטי איתניס

יפעת מו Media Intelligence דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

אני מקווה שהאמריקנים לא יגלו", אמר משה דיין בסוף שנת השישים לר"ד אדוארד לטוואק, אסטרטג היסטוריון

יהודי-אמריקני. זה היה תוך כדי שיהיה אחת מרכיבות שמתורגלות לרדת לעומק הכוונת הסובייטית כלפי מדינות ערב, ודין, למדינה הפתע, הביע שביעות רצון מהטעות העמוקה של ארה"ב בנושא הזה. "באתה עת טענו רבים שהסיבה שבגללה המועצות משקיעה מאמץ גדול כל כך במרחב התיכון היא הידלדלות מאגרי הנפט שלה, שתחתם היא רוצה להשתלט על תפוקת הנפט של המפרץ הפרסי", כתב לטוואק בפתח ספרו החדש של ר"ד איתן שמיר, "משה דיין: התפתחותו של אסטרטג" הוצאת מודן ומשרד הביטחון). "סיפורי לדין שחששן של חברות הנפט 'בריטיש פטרולים' ו'של' הפך לחלוטין: שברית המועצות עומדת בקרוב להציף את שוק הנפט העולמי בנפט שיופץ ממאגרים עצומים שהתגלו בסיביר, וכך לקצץ את מחיר הנפט בעולם. תשובתו של דיין למידע הזה הייתה

כל כך בלתי צפויה, שאני עדיין זוכר עד כמה הופתעתי. הוא אמר משהו בנוסח: 'זאת אשמתנו, ניצחנו יותר מדי', וגם 'אני מקווה שהאמריקנים לא יגלו זאת'. את האמירה הראשונה לא הבנתי עד שנודע לי במועד מאוחר יותר שבמלחמת ששת הימים דיין לא רצה שכוונת צה"ל יגיעו עד לתעלת סואץ, שהישים אם בכלל לכבוש את רמת הגולן, ואם כן, עד כמה להתקרב לרמשק. הוא חשש שישראל תעברו בטעות 'קו אדום' סובייטי שיגרור את התערבות ברית המועצות נגדה.

הנחיל בצה"ל את האותיות כי המפקדים צועדים ראשונים. דיין וקצינים בכירים בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים

צילום: נבו איתנים

אחת ההחלטות שדיין שינה את דעתו לגביהן הייתה כיבוש הגולן במלחמת ששת הימים. "דיין התנגד. הוא טען שאין כוחות מספיקים, ולכן צפויות אבדות כבדות". למרות זאת, למחרת בבוקר הוא הורה לדדו לצאת לפעולה. ביומנו כתב: "גלילה ובבוקר נשתנו הדברים. נימוקי' שוב לא הייתה להם אחיזה"

זה כמובן לא מנחם אף אחד שאיבד משהו קרוב במלחמת יום כיפור, אבל אנשים שמסתכלים יותר מרחוק רואים את המלחמה הזאת קצת אחרת.

101 בכל הצבא

במהלך תחיבת ספרו, שסוקר את תחנת חייו של דיין מנעוריו בנהלל ועד סוף הקריירה הפוליטית שלו, התעניין שמיר במיוחד בתפסתו של גיבורו התמדות שחלו בהן. "החשיבה שלו עברה התפתחות, מהעולם הטקטי שהיה בו עד לעולם האסטרטגי הרחב", הוא אומר.

בי 1937 גויס דיין לשרות כטיח הנוטרים שהופקד על הגנת נהלל. באופן פורמלי היו הנוטרים תחת פיקוד בריטי, אך בפועל היו תחת מרותה של ההגנה. "הבריטים היו וקוקים למדיריכים בני המקום, ודין, שהכיר היטב את העמק וסביבתו, מונה לאחד המדיריכים", כתב שמיר בספרו. "תפקידה העיקרי של הפלוגה היה למנוע חבלה בצינור הנפט שהוביל מקרמבו שבצפון עיראק לז'רפה. הנפט היה עיראקי, אבל הבעלות על החברה הייתה בריטית. לצורך שמירה על הצינור הציבו הבריטים את הגרוד הסקוטי ואת גרוד רובאי יוקרשיר. דיין, שגדל כלוחם-קלאי השתתף בעימתים עם הערבים, נפגש או לראשונה עם צבא מקצועי, הידרכי

וחשכה שיש מה ללמוד ממנה". שמיר, בן 58, עומד בראש התוכנית לתואר שני בלימודי צבא וביטחון במחלקה למדעי המדינה ב**בית אילן**. הוא תושב רעות, אב לשלושה, נשוי לכרמלה שמיר, הקונסולית הכללית של ישראל במינכן. "בעולם דיין נתפס גם היום כנגדל הישראלי החשוב שלו אצלנו לדימוי במקומות אחרים. הוא מוסד ברשימות מאה הגנרלים החשובים בויסטוריה, ועשירי הגנרלים החשובים במאה ה-20. דיין הוא הישראלי היחיד ברשימת הללו. אנתוני מהקנו אותו, אבל בעולם הוא עדיין נעדר.

"למען האמת, אנליסטים רציניים שחוקרים מלחמות, לא ממש מבינים למה אנחנו כועסים. לא עלי, ולא על מלחמת יום כיפור. הם אומרים, 'בסדר, הלך לכם קלף בשתי מלחמות קודם לכן. אבל ביום כיפור נלחמתם נגד צבא מהדרני עצום, אלפי קני ארטילריה, אלפי טנקים, מאות מטוסים. מה אתם חושבים - שלא יורדו אלפי חיילים במלחמה כזאת? בסדר, הייתה פשלה. גם ב-1940 ברטניה גולגלה החוצה מצרפת, וזו הייתה פשלה. אבל הבריטים התגברו וניצחו במלחמה, וכך גם אתם. תראי גם מה קורה באוקראינה: הם סופגים המון אבדות, אבל שומרים על תחושת ניצחון. אז

אנשים שם הביאו דוגמאות של דמויות יודעות כמו לורנס איש ערב, ואני ניסיתי למצוא מי בישראל יוכל להתאים להגדרה. חשבתי על משה דיין, והתחלתי לקרוא עליו עוד. ראיתי שהתפיסה שלו בדיכוי הזה של סורו וגיליה הייתה מעניינת מאוד. הייתה לו פיקטיקה צבאית וגם חוט מחשבה שחלק והתפתח עם השנים, אף שהוא לא כתב הגות מסודרת".

מהתעניינות הראשונה הזאת התפתחו הדברים לכדי מאמץ אקדמי, ובעקבותיו הגיעה הצעה לכתובת ספר. בשנים האחרונות העמיק שמיר בחקר דמותו ופועלו של דיין מהבחינה הצבאית-אסטרטגית. הוא התמקד בחימום אוטוביוגרפיים שפרסמו אישים שונים שהכירו את דיין מתפקידים השונים או משירותם הצבאי, שוחח עם עמיתים ובני משפחה, וכן ראיין "כמה אנשים שהייתי מכנה 'דיינסיטים' - אנשים שעברו לצידו הרבה שנים ונחשבו קרובים אליו, וכמובן אהרו אותו. אני שואל את הביטוי משלמה גזית, ראש אמ"ן שכינה את עצמו דייניסט, וגם אדריס כמזלמן שובל ואלקיס רובינשטיין".

והיום אתה עצמך דייניסט? "במירה רבה כן. במאזן הטלל בין ביקורת להערכה, דיין הוא בעיני רמת קונסטרוקטיבית

צילום: אריק סולטן

"הייתי מכנה 'דיינטיסטים' את האנשים שנבדו לצידו ונחשבו מקורבים". איתן שמיר, "דיינטיסטי" בעצמו

צילום: איתן שמיר - ע"פ

היה יכול להצטרף לתנועה למען ארץ ישראל השלמה. דיין ולוי השכילו ביטיסה במסוק ב-1967

הרוחה בפני דיין בשנים הבאות, אך בסיכום הישיבה התקבלה עמדתו והחלט לירות את המתקפה על הגולן. "לפי ערותו של אל"ם רפי אפרת, ראש לשכת הדמטכ"ל, דיין אמר לרבין שלא תתבצע פעולה בימים הקרובים", כתב שמיר. "לא מעטים ניסו לשכנע אהרת. דוד אלעזר (דודו), או אלוף פיקוד הצפון, אמר לדיין בשידור טלפון שהוא מסוגל לבצע את הפעולה, ואם היא לא תיעשה - זו תהיה בכייה לדורות. עוזי פיינרמן, מזכיר תנועת המשכנים, שהיה ידידו ואיש מפלגתו של דיין, הגיע לפגישה בשעה מאוחרת כלילה. כמעט התחנן. אבל דיין התעקש ונצמד לטיעונו. כשעזב פיינרמן לפנות בוקר, הרושם היה שלא תהיה מתקפה".

למרות זאת, ב-9 ביוני בשבע בבוקר, כפי שדיין כתב ביומנו, הוא הורה לרדו לצאת לפעולה. "כלילה ובכוכב נפתחו הדברים. נמוקי - כעיקר לטוח הקצר - שוב לא הייתה להם אחיזה". לטוח המאוכזב עשה את דרכו צפונה חדה לביתו, הוא לא ידע ששד הביטחון שנהג להלוטין את החלטתו. דיין הצביע על שלושה מרכיבים שהשתנו באותן השעות: המצרים הסכימו להפסקת אש; הסובייטים לא דיברו עוד על כונתם להתערב, ולא היו סימנים אחרים לכך; ובנוסף התקבלו דיווחים של המודיעין שהחזית הסורית התמוטטה. כל אלה הובילו את דיין לשנות את עמדתו".

קייסינג'ר עוד לא התעורר

שמיר זיהה עוד קוד אופי בהתנהלותו של דיין. "דוד רגל ללוי" 'מאורר' כדי להיות כל הזמן בשטח ולהכין את הדברים באופן בלתי מתוקן, להדיגש את הדברים, 'אמר שמיר. "זה הגיע גם לקיצוניות, למשל בפיגוע הרצח בעמלות. דיין תהר שר הביטחון, וזה די בלתי נתפס, וזה בעצמו אל המכנה הצניף דרך החלון. היום לשד שמגיע לאירוע כזה לא היו נותנים להתקרב בכלל למקום. אלו דברים שקשורים בתקופה כמובן, אבל אני חושב שקצת אבד אצלנו המגע הישיר עם השטח, וצריך להעריך את הדג הזה אצל דיין".

אסון מעלות היה הפעם האחרונה שדיין שהה קרוב כל כך לירדת פעילות קרבית. ב-15 במאי 1974, כשבעים הצי לפני שסיים את תפקידו כשר הביטחון, חולית מחבלים חדרה ליישוב מעלות השתלטה על בית הספר במקום. באותה עת ישנה בבית הספר קבוצת תלמידים ומורים מצפת, שהיו בטיול שנתי. כמה מהם הצליחו להימלט, וכדיי המחבלים נותרו 85 תלמידים, שתי חובשות ושני מורים. צה"ל החל לנחל משא ומתן עם החוטפים, שדרשו לשחרר מן הכלא עשרים מחבלים ואיימו להרוג את בני העיריבה.

"דיין הגיע למקום ודרש פעולה צבאית מידית. לצלפים היה קו ירי ברוח, המחבלים עדיין לא היו עדים לאפשרות של פעולה כזאת. הם ציפו למשא ומתן, לפחות בתחילה. ודמטכ"ל מוטה גור סירב, ודיין, שכבר איבד את המעמד, נכנע". שר הביטחון החל כאמור עד ולותות הבניין הציץ פנימה, המראה של מחבלים מתישים עומדים מול עשיות תלמידים יזעו אותן. הוא, הצבר שלוש כל חייו, אמר לאוד מכן לעזרו נפתלי לאו, ניצול שואה, כי הבין לראשונה כיצד מאות אלפי יהודים צייתו למספר קטן של נאצים המושים.

בשעות אחר הצהריים אישר הדמטכ"ל לפשוט על המבנה, אבל הדוטים כבר היו מוכנים לכך. הפעולה הסתיימה, 22 תלמידים נטבחו - נוסף על

במהלך הדיין על צליחת התעלה נכנס ראש המוסד. "הוא אמר שיש ידיעה שהמשמעות שלה היא שהמצרים יצאו עוד מעט להתקפה. דיין הציע שאם המצרים מתכוונים לתקוף - מה אנכפת לישראל לומר לאמריקנים שהיא רוצה הפסקת אש? הוא אמר במפורש: 'נעשה תכסיס'. כל חברי הממשלה אישורו"

לביקורת הייתה בעור אחת מאמרות הכנף הירועות שלו: 'דק המור אינו משנה את דעתו'. היכולת של דיין להחליט בצורה מסוימת ואו לשנות את החלטתו, לעיתים ב-180 מעלות, חשובה להבנת הדרך הייחודית שבה התפתח ופעל כאסטרטג. מהפך כזה בעמדתיו התרחש בנושא כיבוש רמת הגולן במלחמת ששת הימים. ב-8 ביוני 1967 כינס ראש הממשלה לוי אשכול את ועדת השרים לענייני ביטחון במטרה לקבל החלטה על פעולה נגד סוריה, והזמן לישיבה גם נציגים מיישובי

וממושע, שפועל לפי תרגולות ונהלים, ומקיים שגרה של מסדרים ותורנויות.

"דיין לא התרשם במיוחד מהיכולת של הבריטים בהתמודדות עם המחבלים הערבים. לחבריו סיפר שחזיילים הבריטים לא היה מיומנים בשראת, לא היו כשירים למשימת מן הסוג הזה והם היו נעצם נוכחותם באזור. דיין הפיק לקחים סקטיים מובהקים בנוגע ללחמה ועזרה, לא סדרה, כעיקר על דרך השלילה, מהתנסותו זו עם הבריטים. וכך כתב ביומנו: 'בשמונת חודשי פעולתי עם צבאות הוד מלכותו חזיתי באחלת ידו של צבא סרדי, הפועל לפי שגרה נגר מחבלים המכירים את השטח, נעים ברגל, מעורים ומעורבים באוכלוסיית המקום'. דיין נשלח לקדם סמלים של הצבא הבריטי, אך עד מהרה הבין שהחלק הצבאי שכירי בחצותיו העלילים ובתרגילי סדר לא שבנילו. רוחו המרדנית, האנדרוידאליסטית והחופשית לא התאימה לשגרה שכללה כוכב זמן מן הסוג הזה. עם זאת הוא הבין את הצורך של צבא האימפריה הבריטית ב'בולשיש' הזה, כפי שכנה זאת, מכיוון ששום גוף גדול לא יסיל להיות מנהל ללא אחידות, משמעת וסדר. אולם הקודם לא העיל לו להתמודד עם האתגרים הצבאיים שניצבו בפניו באזור העמק".

מול האתגרים הללו העריך דיין הצעיר נקטת יחמה ופעילות התקפית. הוא כתב וחברת שסעקה בהכרת השטח וניצולו ללחימה ועזרה, הצבת מארבנים, ותגננות וסודיים. הלחיים שהעלה שם על הכתב השפיעו על ההתנהלות של ארגון ההגנה כולו, הגישה ההתקפית, היצרנית, נותרה מוזהה עם דיין גם שנים אחר כך. "הוא הגיע לצה"ל ב-1952, כסגן המטכ"ל תחת מררכי מקלף וכראש אג"ם", כתב שמיר. "המינוי וכה לרדמות גבה, אפילו כונה חסר אחריות, כי דיין נחשב לאיש פריע. צה"ל היה במצב קשה אחרי מלחמת העצמאות, ובמשבר כוח אדם. היום מקרים מראים שהמשבר היה גדול משחשבונו בעבר, ודיין ניסה להחזיר את רוח תבנית במשימה הניצחון. שנה אחר כך, כשכנסו למטכ"לות, הוא עריין חיפש את הפתרון".

כספר מצטט שמיר את היסטוריון יגיל הנקין שמתאר את המהפך של צה"ל, מצבא "שכב-1953 נכשל במחצית מהפעולות שלו", לכה "ש"כה בניצחון סוף כל כך מול המצרים ב-1956". לרבני הנקין, זה קרה בזכות השינויים העמוקים שהוביל דיין בצה"ל בשנותיו כמטכ"ל - הן ברוח, הן בחומר.

שמיר מזכיר כי ב-1953 הוקמה יחידה 101, "חומה שלא הייתה של דיין, הוא אפילו התנגד לה כי הוא לא חשב שהפתרון יגיע מהקמת יחידות קטנות. הוא רצה לשנות את כל הצבא. אבל הוא הבין את הפוטנציאל, העריך את אריאל שרון, העריך את מאיר דביצ'ון, והחליט אחרי המישה חודשים למזג את היחידה בצנחנים. הוא הבין שדרך המיוז הזה הוא יושפע על כל צה"ל. היחה שהתפתחה ב-101 וזמנה אל הצבא, וזה הישג כביר שלו, אגב, נקודה מעניינת: בתקופה של פעולות התגמול היה אפשר לרובכנס רקיעית לרצועת עזה, אבל בריגע שהשתמשת ממטוסים, זה הפך למשבר בינלאומי. היום זה הפוך".

כספר סוקר שמיר לפרטים את תפקודו של דיין במלחמת ששה חותף לניחולן, ומתאר כיצד לא פעם הוא שינה בתוך קו מצר מקצה לקצה את דעתו על פעולות וסקטיקות שהוצעו, ועבר מהתנגדות נמרצת לתמיכה נלהבת. "היו שאר כתבוהו האות חוסר עקביות, ומתחו עליו ביקורת. תגובותיו של דיין

הבין את הבעיה הפלסטינית אחרי ביקורו בווייטנאם. דיין עם חיילים אמריקנים, 1966

צילום: וטי אימניס

ארבעה אהדים וחיל שנגזרו בירי המחבלים יום קודם לכן. היה זה כישלון מהדהד. "אקורד הסיום הזה היה צודק, אם כי הפעם באופן ברור שלא באשמתו של דיין", מבהיר שמיר.

עוד חרד פעולה שאפינה את דיין, הוא אומר, הייתה מציאת אנשים מוכשרים שישלימו את היכולות שלו. "הוא שהרד להם חבל ארוך, האציל סמכיות. וגם, מול מצבים מורכבים הוא נהג להתמקד בבעיה אחת גרולה, לא 'להתפזר' עד שהוא מפצה אותה, ורק אז עבר לדבר הגדול הבא. אני חושב שהרבה דברים בהתנהלות שלו היו יכולים לאוזן את הגישה הטכניקלית-בידוקיסטית שאימצו היום".

במהלך הכתיבה הופתע שמיר לגלות שהיו לדיין כמה תחבולות שלא התגלו במלואן עד היום. "מריאיון שנתן הנרי קיסינג'ר בפברואר 2019 עולה שהוא עדיין אינו מרע לכה שבקשתה של ישראל להפסקת אש במלחמת יום הכיפורים, לא הייתה אלא תכסיס של דיין. קיסינג'ר, שכיהן אז כיועץ הנשיא לביטחון לאומי וכמזכיר המדינה של ארה"ב, משוכנע שישאל עשתה זאת מכיוון שהעריכה שמצבה קשה. מרחים שאחרי חמישים שנה הוא עוד לא שמע את הסיפור המלא ולא התערכך".

בישיבת הממשלה שהתקיימה ב-12 באוקטובר 1973, שישה ימים לאחר פרוץ המלחמה, השאלה שעמדה על הפרק הייתה אם צה"ל צריך לחכות שהמצרים יעבירו את שתי הרוחידות המשריינות שלהם לצד המזרחי של תעלת סואץ ורק אז לפתח בהתקפת נגד, או שיש לצלוח מיד את התעלה מערבה, לשטח מצרים. "דומטס"ל דרוו העדיף כי בקצב השחוקה הנוכחי, צה"ל לא יוכל להמשיך ודבה זמן. ולכן, או שיוצאים למהלך צליחה מכריע אך מסוכן מאוד, כי הכוחות המשריינים המצריים עדיין בצד המצרי של התעלה, או שהולכים לכיוון של הפסקת אש ועצירה במקום שהכוחות נמצאים בו. מבחינת ישראל זה מקום קשה להיות בו, בלי שום הישג".

במהלך הדין והשעונום לכאן ולכאן, כנסם לחזר ראש המוסר צבי מיר. "הוא אמר שיש ידועה שהמשמעות שלה היא שהמצרים יצאו עוד מעט להתקפה. גורלה אמנה שומרי גמ"א את הדין: 'חכה שיעלח, ונכה בהם'. ואו דיין הציע שאם המצרים מתכוונים לתקוף, סימן שהם לא בעניין של הפסקת אש – או מה אכפת לישראל לומר לאמריקנים שהיא זאת שרוצה הפסקת אש? הוא אמר במילים

"בעיני האויב היה כאן פן אישי: המצרים אמרו שהם באים להתנקם בדין. בזמן המלחמה הוא הציע לגולדה את התכטרותו, ולדעתי הוא שגה כשאחרי המלחמה לא הניח את המכתחות. אני יכול להבין את ההצדקות שלו, אבל אני חושב שזה היה לא נכון מוסרית וגם טעות פוליטית"

אחרת. "עם זאת, הטעות הגרולה שלו היא שנכנס למדה שחורה כשהבין שיעצור לתת את ההסברים. ישנם הוויכוחים הירדועים אם דיין אמר או לא אמר ש'הבית השלישי' בסכנה. זה משפט שביטא את התחושה הכוללת, אבל זה היה משגה. כי אנשים נשאו אליו עיניים, סמכו עליו, והוא השליך הצידה את התפקיד המנהיגותי. אנשים שראו את זה נשברו גם הם. זו ללא ספק הייתה אחת מנקודות השפל".

שמיר מתאר בספרו פגישה בין דיין למוטי אשכנזי, הקצין מקו ברילב שהוביל בהמשך את מחאת המילואימניקים. "דיין קרא לו אחרי המלחמה לשיחה, הוא רצה לראות אם הם יכולים להדבר, אבל זה לא התנהל כל כך טוב. אשכנזי אמר לו: 'אתה יודע, משישבתי עם החיילים במיצב לא אמרתי להם – אל תראגו, צה"ל יבוא לחלץ אותנו. זו אמרתי – אל תראגו, דיין יבוא לחלץ אותנו'. זו עוצמת האמן שהייתה לחיילים בו, והוא נשבר. גם בעיני האויב היה סאן פן אישי: המצרים אמרו שהם

מפורשות: 'זעשה תכסיס'. כל חברי הממשלה אישרו, וישראל ודועה לארה"ב שהיא מקבלת את ההצעות להפסקת האש. קיסינג'ר היה בהלם. מבחינתו הוא הבין שמדובר בתבוסה ישראלית. שישאל במצב גרוע, באפיסת כוחות. נכון שהמצב היה לא טוב, אבל זה היה תרגיל, כשהכוחנה הישראלית כבר הייתה הפוכה".

מה בעיניך הייתה הבעות הגרולה ביותר של דיין?

"מרבירים הרבה על הזמיים הראשונים של מלחמת יום כיפור כומן של איבוד עשתונות, התמוטטות של דיין. אבל ככל שאני הצלחתי לעקוב, החלטות שלו היו הגיוניות מאוד גם אז. אפשר להתווכח עליהן, אבל ברוב המקרים הוא נתן תוקף להערכות של מפקדים בשטח וגיבה אותם. הוא כן הבין את עומק הצרה, כשבמט"ל עדיין לא הבינו; עדיין היו בתחושה שגם אם עכשיו נסוגים, בעוד רגע נתארגן להתקפה ונהרף אותם. דיין כבר הבין את גורל ה'ברוך', ואמני שאנחנו כמלחמה

צילום: וטי אימניס

מעולם לא שמע את הסיפור המלא על הפסקת האש במלחמת יום כיפור. הנרי קיסינג'ר ב-1973

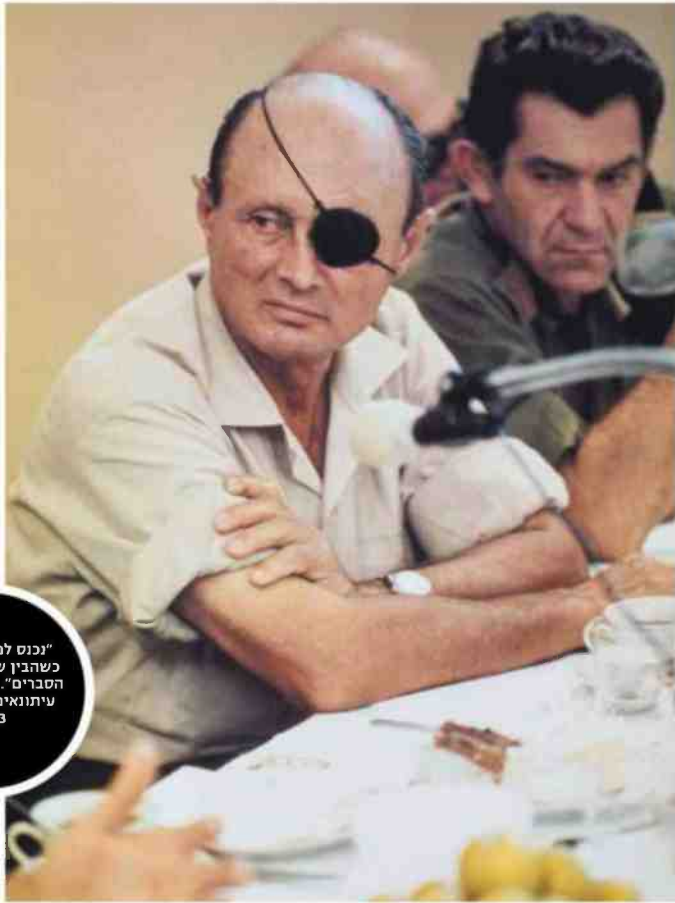

ההורים שהתפרעו ברבעים הערביים של העיר שיתפו פעולה עם הפת"ח.
 "דיין יצא בצורה החלטית נגד פעולות כאלה", אמר שמיר. "הייתה לו רגישות גבוהה לאוכלוסייה".

מבחינה אסטרטגית, יש עקרונות שהוא החזיל למהלך וקיימים עד היום?

"כן, בהחלט. הייתה לי שיהיה עם הרמטכ"ל לשעבר ח"כ גדי איזנקוט בניין הזה. אחד הדברים שדיין החזיל הוא האתוס החזק שהמפקדים צועדים ראשונים. זה נאמר מוכן מאליו היום, אבל בעת"ל של מלחמת העצמאות זה לא היה מוכן מאליו בכלל, בין השאר בעקבות מה שראו בצבאות אחרים.

"דיין יישם את זה באופן הכי קיצוני. לא רק בהליכה כראש, אלא גם ברמות המפקד מרכז החזירה בכל רב. בודבלה, בהנחלת המסרים, בדוגמה אישית. צבא הבריטי והאמריקני יש חלוקת תפקידים, והרבה מוטל על המש"ק המנוסה. מפקד הכיתה או הסמל הוא זה שבמידה רבה מאמן את החיילים, מכיר אותם באופן אישי, הקצין קצת יותר מרוחק. אצל דיין זה לא היה ככה. נאורה ברגהמטלות, שהייתה מוכירתו כשכינון כרמטכ"ל, מתארת את עך כניסתו לתפקיד הוא עבר מהלשכה הגדולה לחדר קטן יותר, עם שמיכה צבאית פרושה על השולחן ובלי מזגן, כי צריך להרגיש כמו החיילים בשטח. כך זה היה בעת"ל עוד הרבה שנים, אבל מהות נשאר היום.

"נכנס למרה שחורה כשהבין שיצטרך לתת הסברים" דיין במסיבת עיתונאים בירושלים, 1973

"דבר נוסף הוא היות ה'שובבה' שהתבטאה אצלו באופן הדין, וכללה את התפיסה שאין שום מוסכמות מקדשות. על הכול אפשר לערער, ואת הכול אפשר לבחון מחדש. זה ערך שגורר במידה מסוימת בעת"ל, והפך אותו לתוסס, חוצפני, מחדש ונכון לסיכונים. כשראש הממשלה בנימין נתניהו ספר לשמעון פרס, הוא אמר ששאל פעם את פרס 'את מי אתה מעדיף מקדיב מנהיגו ישראל'. היה ברור לו שיוכיח את בניגוריו, אבל פרס ריבר גם על ריבון, על בגין ועל משה דיין. 'למשה', הוא אמר, 'כלל לא היה אכפת מה יחשבו עליו. דיין התעלם לגמרי משיקולים של פוליטיקה. זה היה מה שהוא רצה להיות'."

שמיר עצמו היה אחראי על תפיסת הביטחון הלאומי במשרד לעניינים אסטרטגיים, בעת שמשה יעלון כיהן שם כש. כשאני שואלת אותו אם למדינת ישראל יש אסטרטגיה שמגדירה אותה, הוא משיב בחיוב. "כן. היא לא כתובה לגמרי, אבל יש חוקים מנחים ורשם הגיוני של החלטה ופעולה. לא בכל תחום זה מלוטש, ויש כמובן נושאים שאין בהם הכרעה, בעיקר בהקשר הפלסטיני. אבל גם אי הכרעה, ההחלטה שלא להחליט, היא אסטרטגיה".

מרכז בגין-סאראט, הוא מצייין, בחן לאחרינה את הלקחים האפשריים ממלחמת רוסיה-אוקראינה, וברם נושא החוסן הלאומי - "ההשתתפות החברה של כל שדרת האוכלוסייה במאבק. זה מהו שהתקיים בישראל ב-1948 ובתקופות אחרות. היום קצת התפנקנו".

התפנקנו, זה המינוח?
 "כן. חו ההצלחה של האסטרטגיה שלנו, במובן מסוים. עם כל המלחמות הקשים והצמקות, העובדה שהתחלנו כמדינת פליטים ענייה שמתחננת לתרומות מהדודי אמריקה, אנתנו חיים היום חיי רווחה יחסית לרוב העולם. הדבר הזה בהכרח גורר שם של שאננות. זה טבעי." ■

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il

"הרוח ה'שובבה' התבטאה אצלו באופן חריף, וכללה את התביעה שאין שום מוסכמות מקודשות על הכול אפשר לערער, ואת הכול אפשר לבחון מחדש. זה ערך שגורר במידה מסוימת בעת"ל, והפך אותו לתוסס, חוצפני, מחדש ונכון לסיכונים"

בפיגוע הטרור במעלות זחל דיין בעצמו אל המבנה והציץ דרך החלון. חילוץ הפצועים מבית הספר

באים להצנעם בדין.
 "ועדת ארנט בקעה שהמדע"ן הטעה את דיין, אבל בסופו של דבר הוא היה שר הביטחון. כבר בזמן המלחמה הוא ביקש להגיש לגולדה את התפטרותו, ולדעתו הוא שנה בכך שאדין חוס הקיבות לא הניח את המפתחות. אני יכול להבין את ההצדקות שלו, אבל אני חושב שזה היה לא נכון מוסרית וגם טעות פוליטית. הציפייה ב'73 הייתה שהרמת הזו של משה דיין תופיע שוב תציל את המצב, ובמקום זה היא קרסה. זה ממש סיפור טרגי. כששנת הדמים התייחסו אליו כאל משיח, ואחרי יום כיפר - רוצח, בוגד. הוא הפך להיות האדם הכי מושקע שגוי. ב-1975 בגין אהה את דיין וישב במזנון הבנסת לבר, אף אחד לא רצה לשבת לידו, ואמד שכך חלפת תהילת עלים. בהמשך הוא הביא את דיין לממשלה שלו. כי השם של דיין בעולם עדיין היה גדול, ובגין היה צריך את הלגיטימציה הבינלאומית שבהאיתו".

בימינו זוכרים עד היום לדין את ההחלטה הגדולה שלו לאחד שירותי ירושלים, כשהחליט שהאחיות על הר הבית תיוותר בידי החוק, ותמוך באיסור על תפירת יהודים.

"אני חושב שהוא צדק, גם אם חלק מאנשי הימין ידעו עליו. לדעתו הוא הבין לעומק את הרגישות הדתית של הצד השני והחליט שהצדו העליון מבחינתו הוא לא להפוך את הסכסוך לסכסוך דתי. אנתנו חווים את זה עכשיו במידת מה, אבל דיין ניסה למנוע את זה. שמיר גורס, אנכ, שהנחית דיין 'לעזוב את כל הוותיקן הזה' שיתנה למפקד פיקוד המרכז עוזי נרקיס לאחד כיתורו העיר העתיקה, לא בענה מולול בקודשי היהדות: נרקיס באותו שלב רצה לפרוץ פנימה, היין כבר היה לתפוס תחילה את הדרך ידיו, כדי למנוע אפשרות של התקפת גנג דרבינו.

ירבני שמיר, קשה לתייג את דיין כ"שמאל" או "ימין" לפי התפיסה המקובלת כיום כיהם ליהודה ושומרון. "זה בדיוק מבטא את המורכבות והסתירות האפנימיות שבו. מצד אחד ברור לו שזו ארץ אבות, הוא העריך את התנ"ך, והוא קשר אליה בקשר חזק, הוא למען ארץ ישראל השלמה, מביחית והסתפתי. מצד שני, הוא כל הזמן ניסה למצוא דרך לאפשר ביטוי לאוכלוסייה הפלסטינית. הוא הבין את הבעיה בעיקר אחרי ביקור בווייטנאם, שם הוא ראה מקרב אוכלוסייה שלא רוצה צבא זה שימשול בה מייצגת מאבק עצמי רחב - דבר שהוא חשש שיקרה גם כאן. דיין כל הזמן חיפש פתרון, כי הוא לא היה מוכן לוותר על ארץ ישראל, אבל בעת ובעונה אחת היה חייב למצוא מענה לרצון הלאומי הפלסטיני. המאבק שהתחולל בו זה המאבק שאנתנו חיים היום".

אנתנו מפונקים, זה טבעי
 בספרו של שמיר מתואר אירוע שיכול להוכיח את רצף הפיגועים בחווארה ואת התנפרעות שם לאחר רצח הלל ויגל יניב. ב-16 באוגוסט 1968 הוזרזו קולות פנץ את ירושלים כשהתפוצצו רישני יד שהטמינו מחבלים פלסטינים בפחי אשפה ציבוריים במרכז העיר. 14 ישראלים נפגעו. מאות ישראלים נסערים עשו את דרכם לעבר הרבעים הערביים של העיר, ניפצו משושות ופגעו בכלי רכב ערביים. המשטרה פעלה מיד. היא סילקה את המתפרעים מן האזור הערבי, חסמה את רכבי הגישה אליו. דיין (או שר הביטחון - הכ"ח) ביטל מיד את לוח החגנים המתוכנן שלו וסייד חברת טיי קולק, ראש עיריית ירושלים, ברבעים הערביים של העיר. לתקשורת אמר כי 'פיגוע החבלני כאן, בירושלים, היה מעשה של קבוצה קטנה. הצעירים